

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntaselvitys

Tapio Varmola

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:18

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntaselvitys

Tapio Varmola

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-263-799-4

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntaselvitys

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:18		Teema	Koulutus
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Toimittaja/t	Tapio Varmola		
Kieli	suomi	Sivumäärä	34

Tiivistelmä

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toimintaedellytyksiä on selvitetty suhteessa niiden lakisääteisiin toimintoihin. Selvityksen pohjaksi on opiskelijakunnille tehty kysely niiden toiminnasta ja kehittämistarpeista. Lisäksi selvitykseen on koottu aineistoa opiskelijakuntien asemasta eri Pohjoismaissa.

Selvityshenkilö ehdottaa, että pyritään luomaan pitkäjänteisyyttä ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toimintaan vahvistamalla niiden toiminnan taloudellista pohjaa ja käynnistämällä kaikkia opiskelijakuntia koskeva kehittämisohjelma. Taloudellisen pohjan vahvistaminen edellyttää valtion panostusta opiskelijakuntien toiminnan perusrasurssointiin vuodesta 2023 lähtien ja ammattikorkeakoulujen ja opiskelijakuntien tiivistä yhteistyötä.

Ammattikorkeakouluopiskelijoille ei esitetä automaatiojäsenyyttä opiskelijakuntaan kuulumiseksi. Perusrahoituksen turvaaminen olisi askel siihen, että opiskelijakunnat voisivat toimia vakaasti korkeakoulu yhteisön osana. Yhteisenä tavoitteena tulisi olla opiskelijakuntien jäsenmäärän kasvattaminen, joka edellyttää opiskelijakunnilta monipuolista toimintaa niin edunvalvonnassa kuin osallistumisessa ammattikorkeakoulun toiminnan kehittämiseen.

Asiasanat ammattikorkeakoulut, opiskelijakunnat, opiskelijat, korkeakouluopiskelu

ISBN PDF	978-952-263-799-4	ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-799-4>

Utredning om yrkeshögskolornas studentkårer

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2022:18		Tema	Utbildning
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Redigerare	Mirva Mattila		
Språk	finska	Sidantal	34
Referat Utredningen gäller studentkårernas verksamhetsförutsättningar i förhållande till deras lagstadgade funktioner. Utredningen grundar sig på en enkät till studentkårerna om deras verksamhet och behovet att utveckla verksamheten. Dessutom samlade utredningen material om studentkårernas ställning i de nordiska länderna. Utredaren föreslår att man ska sträva efter långsiktig verksamhet vid yrkeshögskolornas studentkårer genom att stärka kårernas ekonomi och starta utvecklingsprogram som omfattar alla studentkårer. En förstärkning av den ekonomiska basen förutsätter statliga satsningar i den grundläggande resurseringen av studentkårsverksamheten från 2023 samt aktivt samarbete mellan yrkeshögskolorna och studentkårerna. Automatiskt medlemskap i studentkårer föreslås inte för studerande vid yrkeshögskolor. Säker basfinansiering skulle vara ett steg mot studentkårernas verksamhet som en fast del av högskolegemenskapen. En ökning av studentkårernas medlemsantal borde vara det gemensamma målet. Av studentkåren kräver det mångsidig intressebevakning och aktivt deltagande i utvecklingen av yrkeshögskolans verksamhet.			
Nyckelord	yrkeshögskola, studentkår, studerande, högskolestudier		
ISBN PDF	978-952-263-799-4	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-799-4		

Report on student bodies of universities of applied sciences

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2022:18		Subject	Education
Publisher	Ministry of Education and Culture		
Editor(s)	Tapio Varmola		
Language	Finnish	Pages	34

Abstract

A report has been made to assess the operating conditions for student bodies of universities of applied sciences in relation to their statutory activities. The report is based on a survey designed for student bodies regarding their activities and development needs. The report also contains material on the status of student bodies in the various Nordic countries.

The rapporteur proposes that efforts be made to adopt a long-term approach to the activities of student bodies of universities of applied sciences. This can be done by reinforcing the economic foundation of their activities and launching a development programme that concerns all student bodies. Reinforcing the economic foundation requires that the State invest in the basic resources for the activities of student bodies starting in 2023 and that universities of applied sciences and student bodies cooperate closely.

The report does not propose automatic membership in a student body for students studying at universities of applied sciences. Securing basic funding would be a step to making it possible for student bodies to operate on a firm footing as part of the higher education community. The common objective should be to increase the number of members in student bodies. This requires diverse activities from student bodies in both representing the interests of students and participating in the development of the activities of universities of applied sciences.

Keywords universities of applied sciences, student bodies, students, higher education studies

ISBN PDF	978-952-263-799-4	ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-799-4>

Sisältö

1	Johdanto	7
2	Perustietoa ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnista	9
2.1	Opiskelijakuntien tehtävistä ja toiminnasta	9
2.2	Opiskelijakuntien talous	11
2.3	Opiskelijakuntien toiminnan kehityksestä	13
2.4	Opiskelijakuntien erilaiset toimintaympäristöt	15
3	Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toimintaympäristön muutoksista	17
3.1	Korkeakouluopiskelun kehitystekijöitä	17
3.2	Opiskelijakuntien toimintaympäristön muutostekijöitä	18
3.3	Opiskelijakuntien jäsenmäärän kehityksestä	21
4	Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien aseman vertailu	23
4.1	Tilanne Suomessa	23
4.2	Pohjoismainen vertailu	25
5	Keskeiset ehdotukset	28
5.1	Opiskelijakuntien toiminnan kehittäminen	28
5.2	Opiskelijakuntien taloudellisen aseman kehittäminen	29
5.3	Valtakunnallinen säätely ja ohjaus	31
	Liitteet	32
	Liite 1. Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien jäsenmäärä vuonna 2021	32
	Liite 2. Selvityksen yhteydessä kuullut asiantuntijat	33
	Lähteet	34

1 Johdanto

Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui 2.12.2021 kasvatustieteiden tohtori, dosentti Tapio Varmolan laatimaan selvityksen ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien jäsenkatoon liittyvistä ratkaisuvaihtoehdoista.

Selvityshenkilön tehtävänä on:

1. arvioida ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien nykyisiä toimintaedellytyksiä suhteessa ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien lakisääteisiin tehtäviin.
2. Esittää ratkaisuvaihtoehdot, joilla turvataan opiskelijakuntien toimintaedellytykset tehtäviensä hoitamiseen ammattikorkeakoululaissa säädetyllä tavalla ja jolla mahdollistetaan, että yliopistojen ylioppilaskunnilla ja ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnilla on mahdollisuus hoitaa lakisääteisiä tehtäviään vertailukelpoisella tavalla.
3. Arvioida ratkaisuvaihtoehtojen vaikutuksia ja toteuttamiskelpoisuutta.

Selvityshenkilö tuli työssään kuulla asiantuntijoina Suomen opiskelijakuntien liiton SAMOKin, eri ammattikorkeakoulujen erityyppisten opiskelijakuntien, ammattikorkeakoulujen ja eri sidosryhmien edustajia.

Selvitys tuli laatia 30.4.2022 mennessä.

Tässä raportissa tehdään yhteenveto selvityshenkilön ehdotuksista, jotka koskevat ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toiminnan ja talouden kehittämistä. Niiden päälinja on toiminnan pitkäjänteisyyden ja monipuolisuuden vahvistaminen. Pääosa ehdotuksista on toteutettavissa varsin nopeasti, joskin ehdotukset tähtäävät siihen, että ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien asemaa voitaisiin vahvistaa koko tämän vuosikymmenen ajan.

Selvitystä varten Suomen ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnille on tehty kysely, johon vastasi 20 opiskelijakuntaa. Kyselyn tulokset ovat selventäneet kuvaa opiskelijakuntien toiminnan monimuotoisuudesta. Lisäksi selvityshenkilö on haastatellut ammattikorkeakoulujen ja niiden opiskelijakuntien edustajia sekä SAMOKin edustajia. Selvitysraporttiin sisältyy myös katsaus opiskelijakuntien juridiseen ja taloudelliseen asemaan eri Pohjoismaissa. Opetus- ja kulttuuriministeriössä opetusneuvos Maija Innola ja opetusneuvos Maarit Palonen ovat toimineet selvityksen tukiryhmänä.

Tässä selvityksessä käytetyt tiedot koskevat nykyisen ammattikorkeakoululain mukaista aikaa vuodesta 2014 vuoteen 2021. Pääosa tiedoista on ajalta 2018–2021.

Selvityshenkilö luovuttaa opetus- ja kulttuuriministeriölle kunnioittavasti raporttinsa.

Helsingissä 27. huhtikuuta 2022

Tapio Varmola

2 Perustietoa ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnista

2.1 Opiskelijakuntien tehtävistä ja toiminnasta

Suomessa on 22 opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen kuuluvaa ammattikorkeakoulua. Sisäministeriön alaisuudessa toimii Poliisiammattikorkeakoulu. Lisäksi Ahvenanmaan ammattikorkeakoulu toimii Ahvenanmaan itsehallintoalueen yhteydessä.

Opiskelijakunnat ovat olleet osa ammattikorkeakouluja aina niiden alkuvaiheesta lähtien. Vuonna 2014 annetun ammattikorkeakoululain mukaan ”ammattikorkeakouluyhteisön muodostavat ammattikorkeakoulun opettajat, muu henkilöstä ja tutkinto-opiskelijat”. (L 932/2014) Opiskelijakunnasta on useita säännöksiä, joista tärkeimmät ovat:

- Ammattikorkeakoulun opiskelijat voivat kuulua opiskelijakuntaan
- Opiskelijakunnalla on itsehallinto, josta määrätään opiskelijakunnan säännöissä
- Opiskelijakunnan toimielimiä ovat edustajisto ja hallitus
- Opiskelijakunta valitsee ammattikorkeakoulun hallitukseen opiskelijajäsenen opiskelijakunnan sääntöjen mukaisesti

Ammattikorkeakoulun opiskelijakuntaan kuuluminen ei ole tutkinto-opiskelijoille pakollista.

Ammattikorkeakoululain 41. § 1 momentin mukaan opiskelijakunnan yleisenä tarkoituksena on ”toimia jäsentensä yhdyssiteenä ja edistää heidän yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja henkisiä sekä opiskeluun ja opiskelijan asemaan yhteiskunnassa liittyviä pyrkimyksiä”.

Opiskelijakuntien jäsenmäärä kasvoi 2010-luvun alussa, ja se saavutti huippunsa vuonna 2018, jolloin opiskelijakuntaan kuului noin 70 000 opiskelijaa. Tällöin jäseniä oli noin 50 % ammattikorkeakoulujen tutkinto-opiskelijoista. Jäsenmäärä on sittemmin laskenut koko maassa noin 10 000:lla, ja opiskelijakuntaan kuuluu nykyisin lähes 60 000 opiskelijaa. Se on noin 38 % ammattikorkeakoulun tutkinto-opiskelijoista. Opiskelijakuntien koko vaihtelee: pienimmillään se on noin 450 opiskelijaa, suurimmillaan noin 7000 opiskelijaa.

Jäsenmäärän laskuun on useita syitä, mutta tärkeimpänä niistä on opiskelijakorttitunnistukseen liittyvän monopoliaseman poistuminen: aiemmin tämä oli opiskelijakuntien

mandaatti. Toinen merkittävä tekijä on ollut koronapandemia, joka on johtanut etäopiskelun laajentumiseen. Sellainen yhteisöllinen toiminta, joka on opiskelijakuntien toiminnassa leimallista, on kokenut kaksi välivuotta. Myös opiskelijoiden ikärakenteen muutos on merkittävä tekijä.

Opiskelijakuntien päättävinä eliminä ovat hallitus ja edustajisto. Edustajiston jäsenet valitaan tavallisesti vaaleilla, jotka käydään vuosittain, mutta joissain tapauksissa edustajisto kootaan ilman vaalia (sopuvaalimenettely). Vaaliaktiivisuus vaihtelee: se on ollut viime vuosina keskimäärin 12–14 %.

Edustajiston ja hallituksen jäsenten toimikausi on tavallisesti yksi vuosi, mikä johtaa varsin nopeaan vaihtuvuuteen. Opiskelijakunnilla on myös päätoimista ja sivutoimista henkilöstöä: minimissään yksi työntekijä, laajimmillaan kahdeksan (8) työntekijää.

Opiskelijakunnilla on ammattikorkeakoululain mukaisia tehtäviä, joita on kuvattu edellä. Ne nimeävät opiskelijoiden edustajan ammattikorkeakoulun hallitukseen ja tekevät ehdotuksen tutkintolautakunnan jäsenistä. Lisäksi ammattikorkeakoulun sisällä on paljon elimiä, joissa on opiskelijaedustus: tavallisimmin ne nimetään yhteistyössä opiskelijakunnan kanssa.

Opiskelijakunnilla on myös edustus Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) alueellisissa elimissä. Ammattikorkeakouluopiskelijat tulivat Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön palvelujen piiriin vuonna 2021.

Usein opiskelijakuntien edustus on myös korkeakouluopiskelijakuntien asunto-osakeyhtiöissä tai -säätiöissä, jotka hoitavat korkeakouluopiskelijoiden asumiseen liittyviä kysymyksiä.

Opiskelijakunnat voivat olla mukana myös kaupunkiseutujen ja/tai alueen kehittämisorganisaatioissa. Nämä toiminnot vaihtelevat paikkakunnittain paljon.

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden edunvalvontaan liittyvien tehtävien ohella opiskelijakunnilla on hyvin monenlaisia aktiviteetteja, jotka ovat yleensä liittyneet opiskelijoiden ”kampuselämään”. Se voi tarkoittaa kahvila- ja ravintolapalveluja, liikuntapalveluja ja tapahtumien järjestämistä. Koronapandemian yhteydessä esille on noussut opiskelijakuntien rooli hyvinvointipalvelujen järjestämisessä. Siihen liittyy häirintäyhdyshenkilötoiminta, johon liittyvässä toiminnassa tarvitaan pitkäjänteisyyttä vastuullisen toimintatavan kehittämiseksi.

Opiskelijakunnat ovat usein tärkeässä roolissa uusien opiskelijoiden perehdyttämisessä ammattikorkeakoulujen toimintaan (tutorointi). Joissain tapauksissa opiskelijakunnilla on rooli myös kansainvälisten opiskelijoiden tutoroinnissa.

Opiskelijakuntia edustaa valtakunnallisella tasolla Suomen opiskelijakuntien liitto SAMOK, joka on toiminut vuodesta 1996 lähtien. SAMOK:in yksi tehtävä on ammattikorkeakoulu-opiskelijoiden korkeakoulupoliittinen edunvalvonta.

2.2 Opiskelijakuntien talous

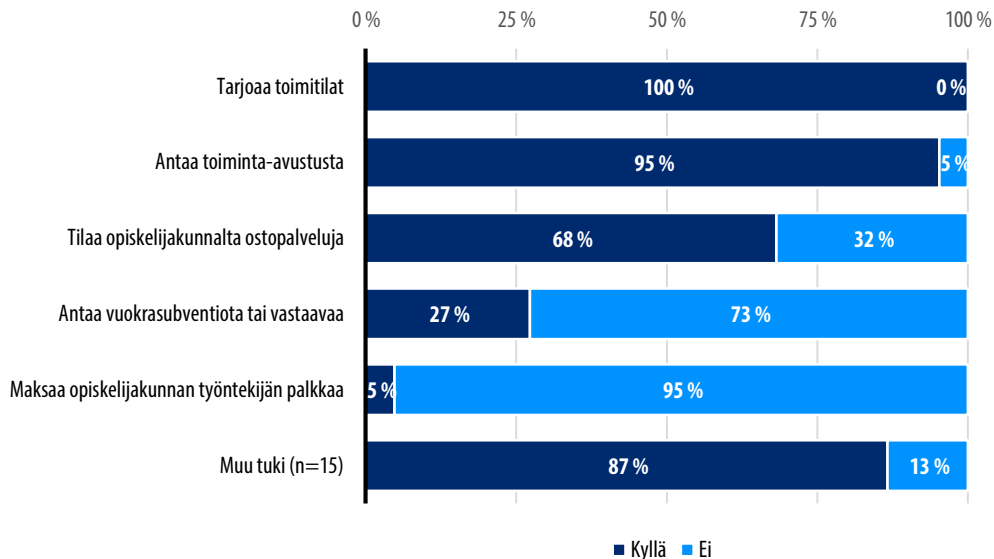
Ammattikorkeakoululain 41. §:n 3. momentin mukaan: ”Opiskelijakunnan tarkoituksen ja tehtävien toteuttamiseen soveltuvasta toiminnasta aiheutuvat menot suoritetaan opiskelijakunnan omaisuudesta ja toiminnasta saatavilla tuloilla sekä jäsenmaksuista, joita opiskelijakunnalla on oikeus määrätä opiskelijakunnan jäsenten suoritettavaksi”. Säädös on lähes identtinen ylioppilaskuntia koskevan säädöksen (L 558/2009, 46 §) kanssa.

Tämän selvityksen yhteydessä tehdyn kyselyn mukaan opiskelijakuntien talous koostuu useista eri tekijöistä. Se koostuu tavallisesti viidestä tekijästä:

– Jäsenmaksut	29 %
– Ammattikorkeakoulun toiminta-avustus	31 %
– Ammattikorkeakoulun ostopalvelut	12 %
– Hankkeet/projektit	13 %
– Muu ulkopuolinen varainhankinta	19 %

Talouden osalta kaikki opiskelijakunnat keräsivät jäsenmaksuja ja saivat ammattikorkeakoululta toiminta-avustusta. Ammattikorkeakoulujen ja opiskelijakuntien välillä on yleensä myös ostopalveluita. Toimitilojen tarjoaminen opiskelijakunnalle on merkittävä tuki.

Ammattikorkeakoulujen erilaista tukea opiskelijakunnille on kuvattu ohessa.

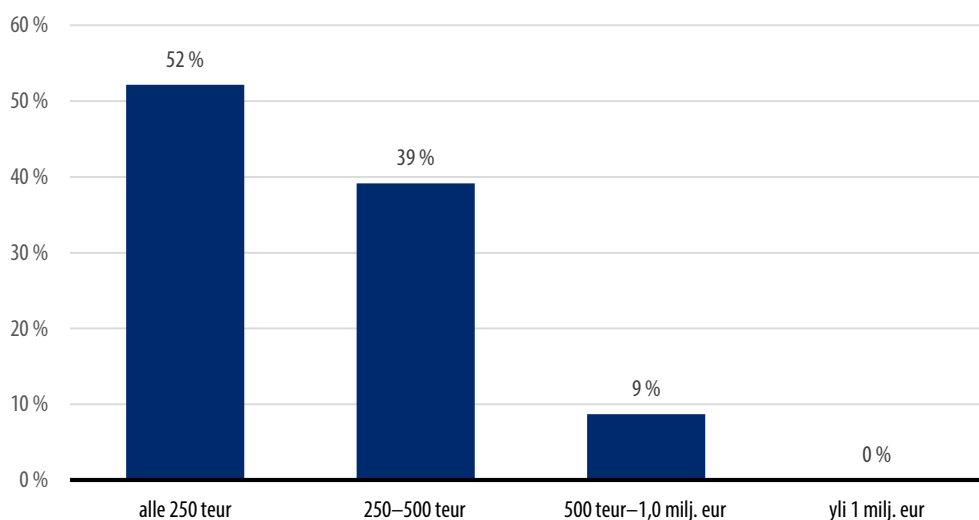
Kuvio 1. Ammattikorkeakoulun tukimuodot opiskelijakunnalle (n=22)

Moni opiskelijakunta hankkii voimavaroja myös osallistumalla hanketoimintaan. Tällaiseen toimintaan osallistui hieman yli puolet opiskelijakunnista. Yksittäisissä opiskelijakunnissa sillä voi olla varsin suuri merkitys, mutta on myös monia ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntia, joissa hanketoimintaa ei ole lainkaan.

Myös siinä, miten paljon ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat panostavat muuhun ulkopuoliseen varainhankintaan, on suhteellisen paljon variaatiota: muutamassa opiskelijakunnassa se voi tuottaa kolmanneksen rahoituksesta, mutta tavallisempaa on se, että ulkopuolista rahoitusta ei ole lainkaan.

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat perivät jäseniltään jäsenmaksuja, joiden taso vaihtelee välillä 10–52 euroa. Selvityksen aineiston perusteella voidaan arvioida, että se on opiskelijakuntien koko tulorahoituksesta pienimmillään noin 20 000 euroa ja suurimmillaan noin 200 000 euroa.

Opiskelijakuntien liikevaihtoa on kuvattu seuraavassa kuviossa.

Kuvio 2. Opiskelijakuntien liikevaihto vuonna 2021 (n=23)

Kuudella opiskelijakunnalla on oman toimintansa ohella osakeyhtiö. Niiden merkitys on opiskelijakuntien oman ilmoituksen mukaan taloudessa vähäinen.

2.3 Opiskelijakuntien toiminnan kehityksestä

Opiskelijakunnilla on ammattikorkeakoululain mukaisia tehtäviä, jotka liittyvät ammattikorkeakouluhallintoon. Lisäksi niillä on monia muita tehtäviä, jotka liittyvät ammattikorkeakoulujen opetukseen ja muuhun toimintaan. Niillä voi olla myös muita alueelliseen tai paikalliseen vaikuttamiseen liittyviä tehtäviä.

Seuraavassa taulukossa on kuvattu tärkeimmät nykyiset toimintamuodot.

Taulukko 1. Opiskelijakuntien toimintamuodot

Keskeisimmät opiskelijakunnan toimintamuodot nykyisin (n=23)	lkm	% vastanneista
Vaikuttaminen korkeakoulun sisällä	22	96 %
Vaikuttaminen paikallisesti	5	22 %
Tuutorointi (suomalaiset opiskelijat, kv-opiskelijat)	18	78 %
Opiskelijaedustajien nimeäminen ja kouluttaminen	9	39 %
Tapahtumien järjestäminen	8	35 %
Kerhotoiminta	2	9 %
Liiketoiminta	1	4 %
Liikuntapalvelut	1	4 %
Alakohtaisten yhdistysten tukeminen taloudellisesti tai muuten	0	0 %
Muu mahdollinen toiminta	3	13 %

Koronapandemia on vaikuttanut korkeakoulujen toimintaan monin tavoin. Opiskelijakuntien osalta se on vaikuttanut ennen muuta tapahtumien ja liikuntapalvelujen järjestämiseen, mutta myös kerhotoimintaan ja opiskelijakuntien liiketoimintaan. Myös paikalliseen vaikuttamiseen korona-aika on tuonut haasteita. Yhteisöllisyyden kokeminen on korona-ajan maailmassa haaste, myös ammattikorkeakouluissa.

Opiskelijakunnat nimeävät edustajia hyvin monipuolisesti ammattikorkeakoulun toimielimiin: lakisääteisten elinten lisäksi opiskelijoilla on edustus monissa opetusta kehittämissä työryhmissä. Osallistuminen laatutyöhön on ollut osa suomalaisten korkeakoulujen laadun kehittämistä jo 1990-luvulta lähtien.

Taulukko 2. Opiskelijakuntien edustus ammattikorkeakouluissa

Opiskelijakunnan nimeämä edustaja eri ammattikorkeakoulun toimielimissä ja työryhmissä	lkm	% vastanneista
Hallitus	23	100 %
Tutkintolautakunta	23	100 %
Muut työryhmät kuten opetusta kehittävät työryhmät	23	100 %
Laatutyö	21	91 %
Tukitoimet kuten ruokalatoiminta	21	91 %
Liikuntapalvelut	13	57 %
Muu toimielin ja työryhmä	16	70 %

Kampuselämän oheistoiminnoissa opiskelijakuntien rooli on tärkeä. Se voi koskea päivittäisiä ruokala- ja kahvilapalveluja ja varsin usein myös liikuntapalveluja. Osallistuminen terveydenhoitopalvelujen kehittämiseen on osa opiskelijakuntien edunvalvontaa, samoin opiskelija-asumiseen liittyviin kysymyksiin vaikuttaminen.

2.4 Opiskelijakuntien erilaiset toimintaympäristöt

Opiskelijakuntien rooli alueellisessa ja paikallisessa vaikuttamisessa vaihtelee paljon. Tässä selvityksessä on voitu todeta toimintaympäristön erilaisuus, jossa erottuu neljä ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntatyyppiä:

- Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat
- Muut yliopistopaikkakunnilla toimivat ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat
- Ei-yliopistopaikkakunnilla toimivat ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat
- Verkostoammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat

Erilaiset toimintaympäristöt vaikuttavat opiskelijakuntien yhteistoimintaverkostoihin. Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien yhteistoiminta on varsin monipuolista. Viisi suurta opiskelijakuntaa eri yliopistopaikkakunnilta on perustanut opiskelijakuntien verkoston OPKU+, joka pyrkii tarjoamaan yhdessä rakennettuja palveluja opiskelijoille. On myös joitakin opiskelijakuntien alueellisia verkostoja.

Yliopistopaikkakunnilla yliopistojen ylioppilaskunnat voivat muodostaa yhteistyöfoorumin, mutta on myös keskinäistä kilpailua suhteessa yrityskenttään. Tilanne yliopistokonserneissa vaihtelee: niissä alueellinen edunvalvonta voi vahvistua. Toisaalta ylioppilaskuntien ja opiskelijakuntien taloudellisen perustan erilaisuus tulee niissä näkyväksi.

Opiskelijakuntien toimintaedellytyksiin voi vaikuttaa se, onko niiden toiminta keskittynyt yhdelle paikkakunnalle vai onko niillä useampia toimipisteitä. Viiden ammattikorkeakoulun opiskelijakunta toimii yliopistokonsernin sisällä: tästä uudesta rakenteesta ei näytä aiheutuneen sellaista vaikutusta niiden toimintaan, joka erottuisi yllä kuvatusta perusryhmittelystä. Ruotsinkielisten ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnat ovat kooltaan verrattain pieniä.

Opiskelijakuntien ja ammattikorkeakoulun johdon välinen yhteys on kyselyn mukaan hyvä. Kaikki kyselyyn vastanneet opiskelijakunnat luonnehtivat sitä myönteisesti. Vuorovaikutusta luonnehditaan sanoilla: avoin, hyvä, luottamuksellinen. Yhteydenpito on usein säännöllistä: tapaamisia on kuukausittain tai neljä kertaa vuodessa.

Sikäli kun varaumia näissä suhteissa on, ne saattavat koskea ammattikorkeakoulun keski-johdon ja opiskelijakunnan välisiä suhteita. Myös rehtorin vaihtuminen koetaan usein mahdollisena epäjatkuvuuskohtana opiskelijakuntien kannalta.

3 Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toimintaympäristön muutoksista

3.1 Korkeakouluopiskelun kehitystekijöitä

Korkeakouluopiskelun luonne on muuttunut ja muuttumassa. Korkeakouluopetuksen valtavirtana on ollut perustutkintojen suorittaminen toisen asteen koulutuksen jälkeen aikuisiän alkupuolella. Tutkintojen suorittaminen on edellyttänyt opintojen seuraamista korkeakoulujen kampuksilla, jonne on rakennettu monipuolinen infra opetustoimintaa ja opiskelun tukea varten (mm. kirjastot, liikuntapalvelut, ruokalat ja kahvilat). Opiskelija-asumista varten on perustettu säätiöitä ja julkisrahoitteisia osakeyhtiöitä 1970-luvulta lähtien. Opiskelijakunnat ovat olleet ja ovat yhä tätä korkeakoulutoiminnan perusrakennetta.

Tällä vuosituhanalla on ollut nähtävissä ainakin kolme muutostekijää, jotka vaikuttavat korkeakouluopintojen toteuttamiseen:

- opiskelun ja työn vuorottelu tai yhdistäminen
- monimuoto-opiskelun/etäopiskelun lisääntyminen
- opiskelijoiden ikärakenteen muutos

Nämä kaikki tekijät erikseen ja yhdessä johtavat perinteisen kampuksella tapahtuvan opiskelun muuttumiseen. Niitä voidaan kutsua ”OFF-kampus” -ajattelua vahvistaviksi ilmiöiksi.

Nykyisin pääosa opiskelijoista hankkii työkokemusta opintojensa aikana. Ammattikorkeakouluopintoihin kuuluu harjoittelua, jonka laajuus vaihtelee aloittain. Useimmat opiskelijat tekevät tämän ohella töitä, osa saadakseen työkokemusta, osa saadakseen parempaa toimeentuloa. Monet opiskelevat ja tekevät töitä, ja monet tekevät töitä ja opiskelevat.

Tätä ilmiötä on tukenut se, että opintoja voi yhä laajemmin suorittaa monimuoto-opiskeluna. Ammattikorkeakouluissa on muutaman vuoden ajan voitu suorittaa perustutkintoja monimuoto-opintoina, jolloin läsnäoloa vaativia opintoja suoritetaan lähinnä viikonloppuisin. On myös ensimmäisiä sovelluksia kokonaan etäopintoina suoritettavista tutkinnoista.

Koronavirus on ilmeisen peruuttamattomalla tavalla muuttanut korkeakouluopetuksen käsitettä Suomessa ja muuallakin. Se laajensi etäopiskelun mahdollisuuksia hyvin merkittävästi, ehkä pysyvällä tavalla. Erilaiset hybridiratkaisut ovat vakiintumassa osaksi korkeakoulujen toimintaa.

Kun koronavirus on nyt lientymässä, monet asiat yhteiskunnassa ovat palaamassa lähes samankaltaisiksi kuin ennen koronaa. On epäselvää, tuleeko tämä tapahtumaan korkeakouluopinnoissa: palaavatko opiskelijat korkeakoulujen kampuksille?

Korkeakoulututkintojen suorittaminen ei ole enää yksinomaan aikuisiän alkuvaiheeseen liittyvä periodi, vaan se on myös vaihtoehto yhä useammalle yli 30-vuotiaalle. Ammatti-korkeakoulututkinnon suorittaneista noin 35 % on nykyisin yli 30-vuotiaita henkilöitä. He ovat työelämässä toimivia ja sinne jo juurtuneita ihmisiä. Osa heistä suorittaa ammatti-korkeakoulututkintoa, ja he vastaavat siten jatkuvan oppimisen haasteisiin parantamalla työmarkkina-asemaansa.

Osa aikuisopiskelijoista suorittaa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa, joka kehitettiin aikoinaan profiililtaan erilaiseksi kuin yliopistojen maisteritutkinnot. Siihen on vaatimuk-sena vähintään kahden vuoden jakso työelämässä tutkinnon suorittamisen jälkeen. Kun sen yhteydessä suoritetaan opinnäytetyö, joka palvelee työelämää, on siitä kehittynyt merkittävä työelämässä olevien aikuisten jatko-opiskelureitti.

Laajemmin on kyse siitä, millaiseksi korkeakouluyhteisö on muuttunut ja muuttumassa. OFF-kampusilmiöt tulevat tuskin vähenemään. Niihin voi vaikuttaa myös korkeakoulujen digivision toteutuminen tämän vuosikymmenen loppupuolella. Samoin jatkuvan oppi-misen kehittäminen luo uusia mahdollisuuksia, mutta myös uusia haasteita perinteisen korkeakouluopiskelun kannalta.

3.2 Opiskelijakuntien toimintaympäristön muutostekijöitä

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien jäsenmäärä kehittyi 2010-luvun alkupuolella myönteisesti ja vuonna 2018 niihin kuului joka toinen ammattikorkeakoulun tutkinto-opiskelija. Sitten jäsenmäärä on kääntynyt varsin nopeasti laskuun, ja siihen on kaksi pääasiallista syytä:

- Opiskelijatunnistemonopolin menettäminen (opiskelukorttikysymys)
- Koronaviruksen aikainen korkeakouluopiskelun muutos

Edellisessä luvussa on käsitelty korkeakouluopiskelun luonteen muuttumista, ja kaikki siinä kuvatut tekijät – opiskelu työn ohessa, etäopiskelu, työelämässä olevien aikuisten kasvava määrä – haastavat perinteisen kampuksilla tapahtuvan opiskelijakuntatoiminnan. Sitä on kuitenkin erityisesti haastanut korona-aika, jolloin perinteinen opetustoiminta kampuksilla on kahden vuoden ajan lähes kokonaan korvattu etäopetuksella. Opiskelija-kunnat eivät ole voineet järjestää tilaisuuksia opiskelijoille, ja ruokala-, kahvila- ja liikuntapalveluille ei ole ollut kysyntää. Kahden lukuvuoden osalta uusien opiskelijoiden

kiinnittyminen korkeakouluihin on saanut kokonaan uuden – lähinnä virtuaalisen – muodon.

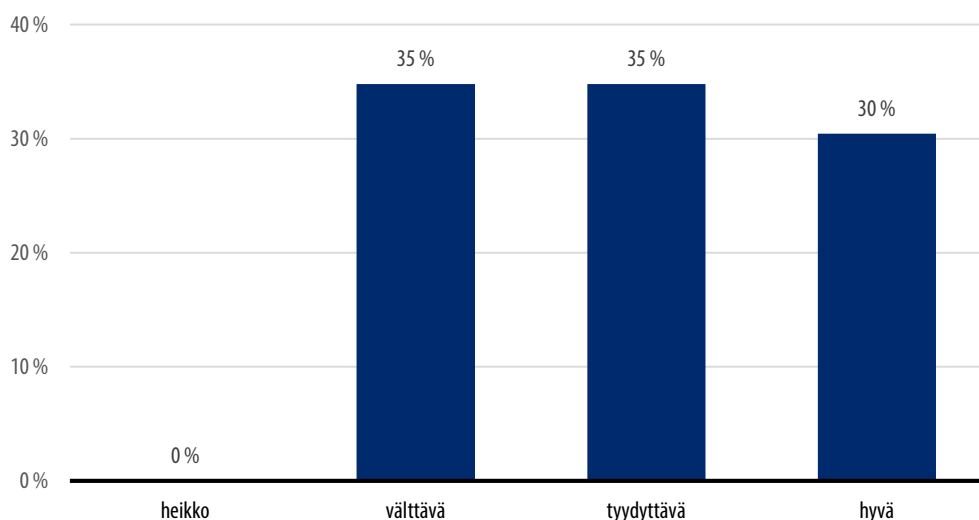
Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä säädettiin vuonna 2017. Se on johtanut tilanteeseen, jossa aiemmin opiskelijakuntien ”monopolina” olleen opiskelijakorttitoiminnan (opiskelijatunnisteen) markkina on muuttunut merkittävästi. Perinteisestä kortista on myös siirrytty digiajan mobiilisovelluksiin.

Markkinoilla on siis monia korttivaihtoehtoja, joista tunnetuimpia ovat TUUDO, FRANK, SLICE ja PIVO. Näistä FRANKin perustivat muutama vuosi sitten suomalaiset opiskelijajärjestöt, mutta sen toiminta on tänä vuonna myyty ruotsalaiselle yritykselle.

Ammattikorkeakoulujen suhtautuminen ja toimintatapa on vaihdellut uudessa tilanteessa. Osa korkeakouluista on pyrkinyt edelleen ”tukemaan” opiskelijakuntien asemaa jäsenrekrytoinnissa opiskelijakorttien avulla, osa on liittänyt opiskelijatunnisteen uusien toimijoiden mobiilisovellukseen.

Opiskelijatunnistemarkkinan muuttuminen ja korona-aika ovat molemmat vaikuttaneet ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toimintaan ja ennen muuta niiden taloudelliseen asemaan. Opiskelijakuntien toiminnan suurimmat haasteet ovat niiden toiminnan taloudellisen pohjan epävakaisuus ja pitkäjänteisyyden puute. Tehdyssä kyselyssä nämä nousivat toistuvasti esille opiskelijakuntien antamissa vastauksissa.

Tehdyn selvityksen mukaan ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien arvio niiden taloudellisesta tilanteesta vaihteli varsin paljon.

Kuvio 3. Opiskelijakuntien taloudellinen tilanne opiskelijakunnan oman arvion mukaan (n=23)

Vastaukset jakaantuvat kolmeen lähes yhtä suureen ryhmään. On kymmenkunta opiskelijakuntaa, jossa taloudellinen tilanne on välttävä eli varsin huono.

Taloudelliset haasteet saattavat johtaa toiminnan yksipuolistumiseen. Tehdyn kyselyn pohjalta monet opiskelijakunnat ovat supistaneet toimintaansa kahden viime vuoden aikana. On opiskelijakuntia, jotka ovat muuttuneessa tilanteessa päättäneet suunnata toimintansa yksinomaan edunvalvontaan liittyviin kysymyksiin.

Opiskelijakunnissa luottamushenkilöinä toimivien opiskelijoiden (muun muassa hallituksen jäsenten) toimikausi on yleensä yksi vuosi. Yleinen ongelma on luottamushenkilöiden nopea vaihtuvuus, joka osaltaan johtaa haasteisiin toiminnan pitkäjänteisessä kehittämisessä. Nyky-yhteiskunnassa on yleisemminkin nähtävissä järjestöllisen toiminnan kiinnostavuuden lasku, ainakin sen perinteisessä muodossa.

Vuonna 2021 toteutui ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuollon järjestämisessä merkittävä muutos, kun opiskelijat siirtyivät Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön palvelujen piiriin. Näistä palveluista KELA kerää opiskelijoilta terveydenhuoltomaksun. Tämän selvityksen pohjalta tällä pitkään valmisteilla olleella muutoksella ei ole ollut merkittävää vaikutusta ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toimintaan jäsenmäärän osalta.

Taulukko 3. Ehdotukset opiskelijakuntien talouden parantamiseksi

Paras tapa parantaa opiskelijakuntien toiminnan taloudellisia edellytyksiä	lkm	% vastanneista
OKM:n suora tuki opiskelijakunnille	20	87 %
Ammattikorkeakoulun taloudellinen tuki opiskelijakunnille	11	48 %
Automaatiojäsenyyden toteuttaminen	5	22 %
Opiskelijakuntien oman varainhankinnan edistäminen	5	22 %
Pitkäkestoinen hanke (2–3 vuotta) kaikille opiskelijakunnille niiden toiminnan laadun takaamiseksi	2	9 %
Jokin muu vaihtoehto	2	9 %

Opiskelijakunnille tehdyn kyselyn perusteella niiden toiminnan kannalta keskeinen haaste on pitkäjänteisyyden ja vakauden turvaaminen. Opiskelijakunnat odottavat valtiolta suoraan tukea opiskelijakunnille, ja myös ammattikorkeakoulujen tukea pidetään tärkeänä. Opiskelijakuntien oma varainhankinta nousee myös esille: sillä on tällä hetkellä merkitystä vain osalla opiskelijakuntia.

Viisi opiskelijakuntaa pitää automaatiojäsenyyttä edelleen tavoittelemisen arvoisena. Opiskelijakuntien valtakunnallinen etujärjestö SAMOK on muutama vuosi sitten luopunut sen tavoittelemisesta.

3.3 Opiskelijakuntien jäsenmäärän kehityksestä

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntiin liitytään vapaaehtoisesti: niihin liittyminen ei ole pakollista kuten on tilanne yliopistojen ylioppilaskunnissa. Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien jäsenmäärä kasvoi varsin tasaisesti 2010-luvulla, ja se seurasi ammattikorkeakoulujen opiskelijamäärien kasvua, jossa 2010-luvun alun leikkausten jälkeen päästiin kasvu-uralle 2010-luvun loppupuolella.

Käännö tapahtui vuonna 2018, ja sen jälkeen opiskelijakuntien jäsenmäärä on laskenut varsin merkittävästi. Jäsenmäärä vaihtelee paljon: se on nykyisin alimmillaan noin 10 % (METKO/Metropolia) ja korkeimmillaan noin 66 % (TAMKO/TAMK, SAVOTTA/Savonia).

Viidessä ammattikorkeakoulun opiskelijakunnassa jäsenmäärä on vuonna 2021 ollut yli 50 %. Tavallisimmin jäsenmäärä on 30–40 % opiskelijamäärästä (kahdeksan ammattikorkeakoulun opiskelijakuntaa).

Vuosina 2018–2021 jäsenmäärä on laskenut selvästi yleensä suurilla yliopistopaikkakunnilla, vain Tampere tekee siinä suhteessa poikkeuksen. Se on laskenut myös ruotsinkielisissä ammattikorkeakouluissa ja verkostomuotoisissa ammattikorkeakouluissa. Tilannetta on vuoden 2021 osalta kuvattu liitteessä (liite 1).

Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden tyytyväisyyttä saamaansa opetukseen ja siihen liittyviin muihin toimiin on usean vuoden ajan selvitetty AVOP-kyselyllä. Valmistuneet opiskelijat vastaavat valmistumisensa yhteydessä monipuoliseen kysymysaineistoon. AVOP-kyselyssä on yksi kysymys, joka koskee heidän tyytyväisyyttään opiskelijakunnan toimintaan. Tässä selvityksessä on tietoja vuosilta 2018 - 2021. Vuoden 2021 poikkileikkausaineisto kertoo, että seitsemänasteikkoisella mittarilla vaihteluväli on 5.08 (paras) – 3.78 (heikoin). Vastausten keskiarvo on 4.38.

Tämän keskiarvon yläpuolella on 11 opiskelijakuntaa. Niistä kahdeksassa eli valtaosassa opiskelijakunnan jäsenmäärä on yli valtakunnallisen keskiarvon. Opiskelijakunnan jäsenmäärällä ja opiskelijoiden tyytyväisyydellä niiden toimintaan on varsin selvä yhteys.

4 Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien aseman vertailu

4.1 Tilanne Suomessa

Selvityshenkilön tehtävänä on tehdä ehdotuksia, joilla mahdollistetaan, että yliopistojen ylioppilaskunnilla ja ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnilla on mahdollisuus hoitaa lakisääteisiä tehtäviään vertailukelpoisella tavalla.

Ammattikorkeakoululaissa ja yliopistolaissa on säädetty korkeakoulujen opetuksesta, ja niitä koskevat säädökset ovat opiskelijan kannalta perusteiltaan samat. Ne koskevat muun muassa opiskelijavalintaa, korkeakouluopetusta ja -opiskelua sekä tutkintojen suorittamista.

Eri korkeakoulumuotojen opiskelijat ovat myös vertailukelpoisessa asemassa opinto-sosiaalisten kysymysten osalta. Tämä koskee muun muassa opintotukea, opiskelijaruokailun tukea ja asumistukea.

Korkeakouluopiskeluopiskelijoiden vertailukelpoinen asema on lainsäädännössä turvattu sen jälkeen, kun ammattikorkeakoulujen toiminta vakinaistettiin 1990-luvun lopulla. Se on ollut vuosina 2009 ja 2014 toteutettujen korkeakoulujen lainsäädännöllisten uudistusten keskeinen osa.

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien asemasta on säädetty kumpaakin korkeakoulumuotoa koskevassa lainsäädännössä. Yliopistoissa kaikki opiskelijat kuuluvat ylioppilaskuntaan (L 558/2009, 46 §).

Ammattikorkeakoulujen osalta kysymys automaatiojäsenyydestä on ollut esillä kaksi kertaa: ensin säädettäessä vuonna 2003 voimaan tullutta ammattikorkeakoululakia (L 351/2003) ja sitten säädettäessä vuonna 2014 voimaan tullutta ammattikorkeakoululakia (L 932/2014). Molemmilla kerroilla perustuslakivaliokunta on todennut, että säännös pakkojäsenyydestä on vastoin perustuslaissa taattua yhdistymisvapautta (PeVL 74/2002 vp; PeVL 24/2014 vp).

Perustuslakivaliokunta on mietinnössään vuonna 2014 todennut, että ”valiokunta pitää aiheellisena, että korkeakoululaitoksen – yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen – opiskelijoiden asemaa ja sääntelyä arvioidaan kokonaisuutena”.

Perustuslakivaliokunta on vuonna 2018 käsitellyt ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuoltoa koskevaa muutosta, jolloin päätettiin ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuoltopalvelujen siirtymisestä YTHS:n piiriin. Valiokunta on tuolloin lausunnossaan todennut, että ”nyt ehdotetulla sääntelyllä on vaikutuksia niihin ylioppilaskuntien erityisiin tehtäviin, joita perustuslakivaliokunta on pitänyt riittävänä perusteena ylioppilaskuntien pakkojäsenyydelle” (PeVL 33/2018, vp). Tällä viitataan siihen, että terveydenhoitomakuja perii nykyisin molempia korkeakoulumuotoja varten KELA.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Yliopistoautonomiatyöryhmä on vuonna 2021 mietinnössään todennut, että ylioppilaskuntien asemaa koskevaa sääntelyä ei ole syytä muuttaa (OKM 2021: 27). Asia on kuitenkin esillä myös eduskunnassa, johon on jätetty kansanedustaja Heikki Vestmanin ja 84 muun kansanedustajan lakialoite ylioppilaskuntien automaatiojäsenyyden poistamisesta (LA 21/2021 vp).

Seuraavassa taulukossa on esitetty yhteenveto ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opiskelijoiden asemasta nykylainsäädännön valossa.

Taulukko 4. Korkeakouluopiskelijoiden aseman sääntely ja opintososiaaliset edut eri korkeakoulumuodoissa (s = samanlainen, e = erilainen)

	Ammattikorkeakoulut	Yliopistot
Opiskelijavalinta	s	s
Opetuksen järjestäminen	s	s
Tutkintojen suorittaminen	s	s
Oikeusturva	s	s
Laadun arviointi	s	s
Opintotuki	s	s
Ruokailutuki	s	s
Asumistuki	s	s
Opiskelijaterveydenhuolto	s	s
Opiskelijakuntaan kuuluminen	e	e

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien taloudesta ei ole käytettävissä kattavaa tietoa. Kun yhdistellään tämän selvityksen tietoja yliopistoautonomiaryhmän käytössä olleeseen aineistoon, voidaan tehdä seuraava vertailu.

Taulukko 5. Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja ylioppilaskuntien jäsenmaksut euroina

	Opiskelijakunnat	Ylioppilaskunnat
Pienin jäsenmaksu	10	46
Suurin jäsenmaksu	52	82
Jäsenmaksun keskiarvo	34	62

Jäsenmaksuista kertyy ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnille pienimmillään 20 000 euron ja suurimmillaan noin 200 000 euron tulot. Ylioppilaskunnissa jäsenmaksutulot ovat pienimmillään noin 150 000 euroa ja suurimmillaan noin 1,2 miljoonaa euroa. Opiskelijamäärältään samankokoisissa korkeakouluissa ylioppilaskuntien saama jäsenmaksutulo on kaksin- tai kolminkertainen verrattuna opiskelijakuntien jäsenmaksutuloihin.

4.2 Pohjoismainen vertailu

Luontainen vertailukohta Suomen korkeakoululaitokselle ovat Pohjoismaat. Seuraavassa esitetään lyhyt katsaus Ruotsin, Norjan ja Tanskan tilanteesta: Tiedot perustuvat selvityshenkilön saamaan aineistoon (Muukkonen, 2022, Wolff, 2022). Ruotsissa ja Norjassa pääosa korkeakouluista on julkisesti rahoitettuja, mutta niissä on myös yksityisiä korkeakouluja. Korkeakoululainsäädäntö koskee lähinnä julkisrahoitteisia korkeakouluja.

Ruotsi

Ruotsissa on 2010-luvun vaihteessa päätetty, että opiskelijoiden kuuluminen yliopistojen ja korkeakoulujen opiskelijakuntiin (studentkår) ei enää ole pakollista, vaan se on vapaaehtoista. Se on johtanut opiskelijakuntien jäsenmäärän laskuun.

Ruotsin hallitus tukee opiskelijakuntien toimintaa taloudellisesti. Myös verohelpotuksia on ollut käytössä. Hallitus tukee myös kansallisen opiskelijajärjestön (SFS) toimintaa.

Ruotsissa on sekä julkisrahoitteisia korkeakouluja että yksityisiä korkeakouluja. Ruotsin korkeakoululainsäädännössä on säädökset opiskelijoiden osallistumisesta korkeakoulujen

hallintoon julkisrahoitteisten korkeakoulujen osalta. Vastaava sääntelyä ei yksityisten korkeakoulujen osalta ole.

Opiskelijakuntien rahoitus koostuu nykyisin useista eri tulolähteistä. Rahoituslähteinä ovat valtio, yliopisto/korkeakoulu, kunnat ja opiskelijakunnan kokoamat jäsenmaksut. Tätä voi täydentää elinkeinoelämän rahoitus.

Ruotsissa on yhtenäiskorkeakoulujärjestelmä ja sitä koskien yksi korkeakoululainsäädäntö.

Norja

Norjassa on julkisesti rahoitettuja korkeakouluja ja yksityisiä korkeakouluja. Norjan korkeakoululainsäädännön mukaan opiskelijat voivat perustaa opiskelijakunnan, joka voi tuoda esille opiskelijoiden toimintaa koskien koko korkeakoulun toimintaa.

Julkisesti rahoitetuissa korkeakouluissa kaikki opiskelijat kuuluvat opiskelijakuntaan, ja niihin kuulumisesta ei peritä jäsenmaksuja. Sen sijaan opiskelijat maksavat lukukausimaksun, ja sitä ohjataan mm. opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseen. Opiskelijakunnan rahoituksesta noin 2/3 tulee korkeakoululta.

Yksityisissä korkeakouluissa opiskelijakunta on yhdistysmuotoinen, ja niissä on mahdollisuus koota jäsenmaksuja.

Opiskelijat ovat edustettuina julkisesti rahoitettujen korkeakoulujen kaikissa päättävissä elimissä vähintään 20 %:n osuudella ja he osallistuvat mm. opetushenkilöstön valintaan.

Norjassa on myös kansallinen opiskelijajärjestö (Norsk Studentorganisasjon), joka edustaa kansallisesti Norjan korkeakouluopiskelijoita.

Norjassa on yliopistojen ohella ollut monia korkeakouluja, jotka ovat toimintaperiaatteiltaan vastanneet Suomen ammattikorkeakouluja. Osa niistä on liittynyt osaksi yliopistoja, ja pieni osa on pysynyt edelleen itsenäisinä korkeakouluna. Oslossa suuri ammattikorkeakoulu on saanut yliopistotatuksen.

Tanska

Tanskan korkeakoulujärjestelmä vastaa rakenteeltaan Suomea: siellä on kahdeksan yliopistoa ja seitsemän ammattikorkeakoulua. Korkeakoulurakennetta on uudistettu merkittävästi 2010-luvun alussa.

Tanskassa ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien asemaa ei ole säädelty korkeakoululainsäädännössä. Opiskelijoiden kuuluminen opiskelijakuntaan on vapaaehtoista.

Korkeakoulun suora tuki kattaa opiskelijakunnan toiminnan kaikki kustannukset. Opiskelijakunnan toiminnan avainhenkilöt - puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja – ovat työsuhhteessa korkeakouluun.

Vaikka opiskelijakunnilla ei olekaan lainsäädännön turvaamaa asemaa, on niillä tärkeä merkitys opiskelijoiden intressien esiintuojana.

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnilla on valtakunnallinen kattojärjestö.

Yhteenvedona voidaan todeta, että opiskelijakuntien toiminnalla on lainsäädännöllinen pohja Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Opiskelijakuntaan kuuluminen on vapaaehtoista Ruotsissa ja Tanskassa. Toiminnan rahoituksessa korkeakouluilla on varsin suuri merkitys: valtio osallistuu niiden toiminnan rahoitukseen Ruotsissa.

5 Keskeiset ehdotukset

Seuraavassa tehdään toimeksiannon mukaisesti ehdotuksia, jotka koskevat ammattikorkeakoulujen kaikkien opiskelijakuntien toimintaa sekä niiden taloudellista asemaa. Lisäksi esitetään havaintoja ja tehdään ehdotuksia valtakunnalliseen säätelyyn ja ohjaukseen liittyen.

Selvityshenkilön ehdotusten lähtökohtana on ollut se, että ammattikorkeakoulun opiskelijakuntaan kuulumisen on edelleen vapaaehtoista. En siis esitä automaatiojäsenyyttä ammattikorkeakoulujen opiskelijakunnille. Tämä johtaa siihen, että on ongelmallista löytää ratkaisuja, jotka johtaisivat vertailukelpoiseen asemaan ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien kesken niiden taloudellisen aseman kannalta. Tässä esitettyjen ehdotusten toteuttaminen olisi askel vertailukelpoisuuden parantumiseen.

5.1 Opiskelijakuntien toiminnan kehittäminen

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien toiminnan kehittämisessä tulee keskeisenä tavoitteena olla niiden toiminnan pitkäjänteisyyden vahvistaminen ja laadun parantaminen. Selvityksen perusteella voidaan arvioida, että hyviä tuloksia saavutetaan silloin, kun toiminnassa yhdistyy sekä edunvalvonta – vaikuttaminen ammattikorkeakoulun opetukseen ja sisäiseen toimintaan – että ammattikorkeakoulun toimintaan liittyvät palvelut ja aktiviteetit. Toiminnan monipuolisuus on tärkeää ja myös se, että toiminta koskettaa opiskelijoita ja heidän arkeaan.

Jäsenmäärällä ja toiminnan saamalla arvostuksella näyttää olevan varsin selvä yhteys. Selvityksen perusteella ehdotan, että

1. Kaikki opiskelijakunnat sitoutuvat tavoittelemaan 50 %:n jäsenkattavuutta ja edustajiston vaaleissa 20 %:n äänestysaktiivisuutta.

Opiskelijakuntien välillä on varsin suuria eroja niiden toimintamuodoissa. Toimintaympäristöt ovat erilaisia, mutta niissä opiskelijakunnissa, joissa toiminta on monipuolista ja jäsenkattavuus on hyvä, toiminnan tukena on ammattikorkeakoulun ja opiskelijakunnan pitkäkestoinen, usein sopimuksiin perustuva yhteistyö.

Kaikkien opiskelijakuntien toiminta kehittyisi, jos se perustuisi nykyistä enemmän vertaisoppimiseen ja yhteistyöhön. Ehdotan, että

2. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella käynnistetään kehittämisohjelma, johon kaikki opiskelijakunnat sitoutuvat. Sen tavoitteena on osaamisen vahvistaminen opiskelijakuntien perustoiminnan osalta sekä uusien toimintamuotojen kehittäminen. Tällaisia uusia tai edelleen kehitettäviä toimintamuotoja ovat opiskelijoiden hyvinvointipalvelujen kehittäminen (ml. häirintäyhdyshenkilötoiminta) ja kansainvälisten opiskelijoiden perehdyttäminen yhteistyössä ammattikorkeakoulujen opetushallinnon kanssa.

Tavoitteena on toiminnan ammattimaisuuden parantaminen. Tämä tulisi toteuttaa ilman, että byrokratia opiskelijakunnissa lisääntyy.

Kehittämisohjelma voidaan käynnistää syksyn 2022 aikana, ja se kestäisi puolentoista vuoden ajan. Siinä voitaisiin käydä läpi tässä selvityksessä esille nousseita kehittämiskohteita. Yksi teema olisi se, miten kehittää palveluja niille opiskelijoille, jotka eri syistä johtuen eivät hakeudu opiskelijoiksi ammattikorkeakoulujen kampuksille.

Kehittämisohjelman toteutusta varten tarvitaan yhteistyötä opetus- ja kulttuuriministeriön, ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston ja SAMOKin kesken.

Opiskelijakuntien toiminnan kehittämisessä sekä päätoiminen henkilöstö että luottamushenkilöt ovat keskeisessä asemassa. Opiskelijakunnille suositellaan niiden sääntöjen muuttamista niin, että ainakin osa keskeisistä luottamushenkilöistä toimisi tehtävissään kaksi-vuotiskauden. Opiskelijakuntien luottamustehtävissä toimisesta tulisi maksaa asianmukainen korvaus.

Opiskelijajärjestössä toimiminen on useissa ammattikorkeakouluissa opinnollistettu, ja luottamushenkilönä toimisesta tuleeikin kaikissa ammattikorkeakouluissa saada opinto-suorituksia. On tärkeää, että tällöin toimitaan valtakunnallisesti yhdenmukaisella tavalla. Tämän koordinaatio kuuluu luontevasti ammattikorkeakoulujen opetuksesta vastaaville tahoille.

5.2 Opiskelijakuntien taloudellisen aseman kehittäminen

Opiskelijakuntien talouden asema kaipaava vakautta ja pitkäjänteisyyttä. Opiskelijakuntien jäsenmäärä on useissa tapauksissa laskenut merkittävästi vuodesta 2018 lähtien.

Kaikkien opiskelijakuntien toiminnan taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset tulee turvata pitkäjänteisesti. Laadukkaasti toimivan ammattikorkeakoulun yksi keskeinen osa on hyvin toimiva opiskelijakunta.

Opiskelijakuntien rahoituksen tulisi jatkossa perustua kolmeen osatekijään:

- OKM:n tuki
- Ammattikorkeakoulun tuki
- Opiskelijakunnan oma varainhankinta: jäsenmaksut ja muu varainhankinta

Ehdotan, että

3. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa kaikille opiskelijakunnille perustuen ammattikorkeakoululain mukaisten tehtävien hoitamista varten vuoden 2023 alusta lähtien. Se voisi olla noin 20 % opiskelijakuntien toiminnan rahoituksesta. Toiminnan pitkäjänteisyys edellyttää, että tämän perustuen resurssointiin sitoudutaan OKM:n taholta seuraavan sopimuskauden (2025–2028) loppuun saakka.

Valtion rahoitusta ei sidota korkeakoulujen rahoitusmalliin. Rahoituksen tasoa on syytä tarkastella uuden sopimuskauden alkupuolella (2025/2026). Silloin arvioidaan, ovatko opiskelijakunnat onnistuneet kehittämään toimintaansa tässä selvityksessä esitettyjen ja mahdollisesti muuten sovittujen tavoitteiden suuntaisesti. Tässä arvioinnin osapuolina olivat OKM, ammattikorkeakoulut ja opiskelijakunnat (SAMOK).

Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien muu rahoitus määräytyy kunkin ammattikorkeakoulun ja opiskelijakunnan välisten sopimusten tai muun vastaavan prosessin pohjalta. Opiskelijakuntien kokonaisrahoituksesta voi jatkossa tulla noin 40 % niiden jäsenmaksuista ja muusta varainkeruusta ja 40 % ammattikorkeakoulujen tuesta, toimintaavustuksesta, ostopalveluista ja muusta tuesta.

Ehdotettu rahoitusmalli vastaa Ruotsin korkeakoulujen opiskelijakuntien rahoituksen rakennetta.

Opiskelijakuntien tulisi sitoutua osallistumaan opiskelijoiden hyvinvointiin liittyviin toimiin, jotka ovat ajankohtaisia korona-pandemian jälkeen. Samoin niillä voisi olla nykyistä aktiivisempi rooli kansainvälisten opiskelijoiden perehdyttämisessä suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Nämä toimintamuodot saattavat vaikuttaa ammattikorkeakoulun ja opiskelijakunnan väliseen resurssointiin.

Opiskelijakunnan omaa varainhankintaa tulee vahvistaa sen ohella, että kaikissa opiskelijakunnissa tavoiteltaisiin jäsenmaksujen osuuden vahvistamista. Yksi mahdollisuus

olisi se, että opiskelijakunnat hakisivat yhteyksiä ammattikorkeakouluista valmistuneisiin alumneihin.

Tässä esitetty OKM:n perustuki olisi vuositasolla 1,5–2 miljoonaa euroa. Sen avulla varmistettaisiin kaikkien opiskelijakuntien osalta perusvalmius hoitaa ammattikorkeakoululain mukaiset tehtävät ja luotaisiin opiskelijakunnille taloudellista vakautta ja ennustettavuutta. Se taas vahvistaisi opiskelijakuntien edellytyksiä kehittää monipuolisesti palveluja ammattikorkeakouluopiskelijoita varten.

Selvityksen yhteydessä on esitetty, että edellä esitetty valtion perustuki tulisi porrastaa ammattikorkeakoulun koon mukaisesti. Olisi myös perusteltua, että hyvin toimivat opiskelijakunnat huomioitaisiin rahoituksen kokonaistasossa. Näiden näkökulmien yhteensovittamisen tulisi olla esillä asian jatkovalmistelussa.

5.3 Valtakunnallinen säätely ja ohjaus

Edellä esitetty toimintamalli ei edellytä muutoksia ammattikorkeakouluja koskevaan lainsäädäntöön. Sama koskee korkeakoulujen rahoitusohjausta eli rahoitusmallia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi kuitenkin käynnistää perustuslakivaliokunnan tarkoittama selvitys, jossa ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien asemaa tarkasteltaisiin rinnakkain. Tällöin ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien asemaa tarkasteltaisiin suhteessa ylioppilaskuntien toimintaan. Selvityksessä tulisi ottaa huomioon pohjoismainen kehitys opiskelijakuntien asemassa.

Vertailukelpoinen selvitys edellyttäisi nykyistä parempaa tietopohjaa ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien ja yliopistojen ylioppilaskuntien toiminnan tilasta. SAMOK ja SYL voisivat yhdessä valmistella yhtenäisen tietopohjan luomista.

Luonteva mahdollisuus nykyistä vertailukelpoisempien toimintaedellytysten luomiseen voisi olla yhteisen sekä ammattikorkeakouluja että yliopistoja koskevan lainsäädännön valmistelu 2020-luvun aikana, jos sellaiseen linjaukseen korkeakoulupolitiikassa päädytään. Tällöin olisi paikallaan uudistaa nykylainsäädännön vanhahtavat ilmaukset vastamaan tämän ajan opiskelijakunta- ja ylioppilaskuntatoiminnan tilaa.

Liite 1. Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien jäsenmäärä vuonna 2021 (suhteellinen osuus ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittavista)

Ammattikorkeakoulu	osuus
TAMKO (Tampereen ammattikorkeakoulu)	66,4
SAVOTTA (Savonia ammattikorkeakoulu)	65,2
SAMO (Seinäjoen ammattikorkeakoulu)	57,8
POKA (Karelia ammattikorkeakoulu)	54,1
KOE (LAB-ammattikorkeakoulu)	53,1
VAMOK (Vaasan ammattikorkeakoulu)	49,0
SAMMAKKO (Satakunnan ammattikorkeakoulu)	42,1
HAMKO (Hämeen ammattikorkeakoulu)	40,4
JAMKO (Jyväskylän ammattikorkeakoulu)	38,2
OSAKO (Oulun ammattikorkeakoulu)	37,8
ROTKO (Lapin ammattikorkeakoulu)	37,4
KAARKO (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu)	36,3
KAMO (Kajaanin ammattikorkeakoulu)	34,5
HUMAKO (Humanistinen ammattikorkeakoulu)	33,4
ASK (Yrkehögskolan Arcada)	30,1
Helga (Haaga-Helia ammattikorkeakoulu)	25,8
Novium (Yrkehögskolan Novia)	24,6
COPSA (Centria ammattikorkeakoulu)	24,5
O'Diako (Diakonia ammattikorkeakoulu)	20,0
Laureamko (Laurea ammattikorkeakoulu)	19,8
TUO (Turun ammattikorkeakoulu)	19,8
Metko (Metropolia ammattikorkeakoulu)	6,7

Liite 2. Selvityksen yhteydessä kuullut asiantuntijat

Ammattikorkeakoulujen koulutuksesta vastaavat vararehtorit ja koulutusjohtajat,
Rovaniemi 30.3.2022

Haaga-Helia ammattikorkeakoulu: rehtori Minna Hiillos

Itä-Suomen yliopisto: lehtori Matti Muukkonen

Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijakunta: toiminnanjohtaja Mira Nukari

Kajaanin ammattikorkeakoulu: rehtori Matti Saren

Laurea ammattikorkeakoulu: rehtori Jouni Koski

Metropolia ammattikorkeakoulu: rehtori Riitta Konkola

Opetus- ja kulttuuriministeriö: hallitusneuvos Laura Hansen, opetusneuvos Maija Innola,
opetusneuvos Maarit Palonen

SAMOK: hallituksen puheenjohtaja Emmi Lainpelto, hallituksen jäsen Tekla Kosonen,
toiminnanjohtaja Vellu Taskila, vaikuttamistoiminnan asiantuntija Anniina Sippola

Savonia ammattikorkeakoulu: rehtori Mervi Vidgren

Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijakunta: toiminnanjohtaja Juha Asikainen

Seinäjoen ammattikorkeakoulu: rehtori Jaakko Hallila

Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijakunta: toiminnanjohtaja Jani Erkkonen

Suomen ylioppilaskuntien liitto: pääsihteeri Sonja Raitamäki

Turun ammattikorkeakoulun opiskelijakunta: toiminnanjohtaja Marko Grönlund

LÄHTEET

Painetut lähteet

Kosunen, J. et al (2015) Ammattikorkeakoululaki. Kauppakamari.

L 351/2003 Ammattikorkeakoulukoululaki

L 558/2009 Yliopistolaki

L 932/2014 Ammattikorkeakoululaki

LA 21/2021 vp. Lakialoite laiksi yliopistolain 46 §:n muuttamiseksi
(Kansanedustaja Heikki Vestman ym.)

PeVL 74/2002

PeVL 24/2014

PeVL 33/2018

Yliopistoautonomia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:27

Painamattomat lähteet

Muukkonen, M (2022) Finnish Student Unions as Associations in The Context Of ECHR Article.
Julkaisematon artikkeli, artikkelin tausta-aineisto.

SAMOK (2022) Taustamuistio opiskelijatunnisteen kehittämisestä. Muistio selvityksen
tekijälle 10.2.2022

Wolff, H (2022) Ylioppilaskunnista Pohjoismaissa. Muistio selvityksen tekijälle 28.1.2022

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-263-799-4 PDF